

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

22 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Jacek Grela

SSN Kamil Zaradkiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 22 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej R. w W.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z 28 października 2022 r., II Ca 449/22,

w sprawie z powództwa D.J.

przeciwko R. w W.

o zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną,

2. zasądza od R. w W. na rzecz powódki D.J. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych z tytułu zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.

Jacek Grela

Małgorzata Manowska

Kamil Zaradkiewicz

(M.M.)

UZASADNIENIE

W sprawie z powództwa D.J. przeciwko R. spółce akcyjnej Sąd Rejonowy Poznań - Grunwald i Jeżyce w Poznaniu wyrokiem z 10 grudnia 2021 r. zasądził od pozwanego na rzecz powódki 19 479, 31 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 6 października 2020 r. do dnia zapłaty oraz 11 928,46 CHF wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 6 października 2020 r. do dnia zapłaty. W pozostałym zakresie powództwo zostało oddalone.

Z ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że D.J. zawarła 26 września 2008 r. z poprzednikiem prawnym pozwanego – P. S.A. umowę o kredyt hipoteczny, na podstawie której bank zobowiązał się oddać do dyspozycji kredytobiorcy kwotę 192 406,90 zł. Kredyt był indeksowany do waluty obcej (CHF). Zgodnie z § 7 ust. 4 Regulaminu kredytu hipotecznego stanowiącego załącznik do umowy zawartej pomiędzy stronami, w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej wypłata kredytu następuje w złotych polskich według kursu nie niższego niż kurs kupna zgodnie z Tabelą obowiązującą w momencie wypłaty środków z kredytu. Zgodnie z § 9 ust. 2 Regulaminu 1) raty kredytu podlegającego spłacie wyrażone są w walucie obcej i w dniu wymagalności raty kredytowej pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy prowadzonego w złotych według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu. 2) jeśli dzień wymagalności raty kredytu przypada na dzień wolny od pracy, stosuje się kurs sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w banku na koniec ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu. Od dnia 19 maja 2014 r. zmieniono Regulamin kredytu hipotecznego w ten sposób, że w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej 1) raty kredytu podlegającego spłacie wyrażone są w walucie obcej i w dniu wymagalności raty kredytowej pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy prowadzonego w złotych według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w banku w dniu wymagalności raty spłaty kredytu. 2) jeśli dzień wymagalności raty kredytu przypada na dzień wolny od pracy, stosuje się kurs sprzedaży, zgodnie z Tabelą obowiązującą w banku na koniec ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu.

8 marca 2013 roku strony zawarły Aneks nr 1 do umowy kredytu wskazując, że spłata udzielonego kredytobiorcy kredytu indeksowanego do waluty obcej, następowała będzie w walucie obcej CHF, do której kredyt jest indeksowany. Zwierając umowę powódka działała jako konsumentka. Umowa została zawarta przy użyciu wzorców umownych stosowanych przez bank udzielający kredytu.

Sąd Rejonowy uznał, że kwestionowane przez powódkę postanowienia Regulaminu stanowiącego załącznik do umowy kredytu, to jest § 7 ust. 4, § 9 ust 2 pkt 1 i 2, § 13 ust. 7 oraz § 15 ust. 3 pkt 3b i 7b zawierające mechanizm indeksacyjny, są abuzywne w świetle art. 385¹ § 1 k.c. z uwagi na fakt, że pozwalają bankowi na dowolne ustalanie kursów kupna i sprzedaży waluty na potrzeby rozliczeń kredytowych. Ustalenie ich wysokości wiązało się z koniecznością odwołania się do kursów walut ustalanych przez bank w tabeli kursów. Tymczasem umowa nie określała prawidłowo zasad ustalania kursów walut. Ukształtowanie w ten sposób stosunku zobowiązaniowego wprowadzało do niego element nadrzędności jednej ze stron i podporządkowania drugiej strony, bez odwołania do jakichkolwiek obiektywnych kryteriów, zakreślających granice swobody jednej ze stron. Postanowienia te nie zostały indywidualnie uzgodnione z konsumentką.

Sąd pierwszej instancji stwierdził ponadto, że postanowienia umowy wprowadzające indeksację i określające jej zasady oraz sposoby wyliczenia kwoty kredytu i wysokości rat kredytu są abuzywne, a tym samym nieskuteczne, gdyż rażąco naruszały interesy konsumenta, godząc w równowagę kontraktową stron, wprowadzały konsumenta w błąd, wykorzystując jego zaufanie i brak specjalistycznej wiedzy.

Wyjaśniając podstawę prawną rozstrzygnięcia, Sąd Rejonowy wskazał, że postanowienia przewidujące indeksację kredytu rażąco naruszają interesy kredytobiorcy (konsumenta) przez nierównomierne rozłożenie pomiędzy stronami umowy ryzyka wynikającego z zastrzeżenia indeksacji kredytu, tj. wyrażenia wysokości zobowiązania konsumenta w walucie obcej, której kurs podlega nieograniczonym zmianom, bez zagwarantowania w umowie jakichkolwiek mechanizmów, które mogłyby ograniczyć ryzyko ponoszone przez klienta. Rozważając możliwość zastąpienia powyższych niedozwolonych klauzul umownych,

wobec konieczności ich pominięcia przy ustalaniu stosunku prawnego wiążącego konsumenta, Sąd Rejonowy uznał, że nie ma możliwości dokonania takiego zabiegu. Sąd ten wykluczył również możliwość ustalenia odpowiedniego kursu waluty obcej w oparciu o przepisy ogólne. W konsekwencji Sąd pierwszej instancji przyjął, że nie jest możliwe dalsze funkcjonowanie umowy, której po wyłączeniu z niej postanowień niedozwolonych, nie da się wykonać, określić sposobu i wysokości świadczeń stron. Nie jest również możliwe dalsze funkcjonowanie umowy, która bez wyeliminowanych z niej postanowień, tworzyć będzie stosunek prawny, którego cel lub treść sprzeciwiałyby się właściwości (naturze) stosunku, ustawie lub zasadom współżycia społecznego.

Sąd Rejonowy za bezzasadny uznał również podniesiony przez pozwanego zarzut zatrzymania wskazując, że umowa kredytu nie jest umową wzajemną i wobec jednoznacznego brzmienia przepisu art. 497 k.c. brak było podstaw do zastosowania przepisu art. 496 w zw. z art. 497 k.c.

Apelację od wyroku Sądu Rejonowego wniósł pozwany.

Wyrokiem z 19 października 2022 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił apelację. Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji i za bezzasadny uznał zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c.

Sąd Okręgowy zaaprobował pogląd Sądu pierwszej instancji o nieważności umowy kredytu łączącej strony ze względu na brak ścisłego określenia zobowiązania kredytobiorcy względem kredytodawcy. Wbrew twierdzeniom apelacji, o ile umowa jednoznacznie określała zobowiązanie banku na kwotę 192 406,90 zł i wskazywała sposób jej wypłaty, o tyle na podstawie zapisów umowy nie można ustalić zobowiązania powódki. Zdaniem Sądu Okręgowego umowę kredytu łączącą strony należy uznać za nieważną także z uwagi na dowolność banku w ustaleniu wysokości spłacanego kredytu. Dowolność ta może bowiem być zakwalifikowana jako sprzeczność z naturą umowy zobowiązującej jako takiej, a umowy kredytowej w szczególności. W takim przypadku, podstawą do oceny prawnej umowy jest art. 58 k.c., a nie przepisy art. 385¹ - art. 385³ k.c. i dyrektywy nr 93/13/EWG. Niezależnie od powyższego, zdaniem Sądu drugiej instancji, umowa kredytu łącząca strony jest nieważna z uwagi na zawarte w niej niedozwolone postanowienia umowne, to jest

art. § 7 ust. 4 i § 9 ust. 2 pkt 1 Regulaminu stanowiącego załącznik do umowy kredytu. Według Sądu Okręgowego stosując prounijną wykładnię art. 385¹ § 1 k.c. w zgodzie z art. 4 i 6 dyrektywy 93/13 należy przyjąć, że kwestionowane przez powódkę postanowienia umowy kredytu, które wprowadzają ryzyko kursowe, stanowią klauzule określające główne świadczenia stron. Sąd Okręgowy uznał, że nadanie bankowi mocą umowy nieusprawiedliwionej przewagi polegającej na prawie do jednostronnego, dowolnego kształtowania wysokości zobowiązania powódki oraz ukształtowanie zapisów umowy w sposób uniemożliwiający pełne zrozumienie przez kredytobiorczynię istoty i skutków umowy należy zakwalifikować jako działanie sprzeczne z dobrymi obyczajami, a w konsekwencji rażąco naruszające interesów konsumenta.

Zdaniem Sądu drugiej instancji powódka nie miała żadnego wpływu na ukształtowanie umowy kredytowej, w tym tych postanowień, które ocenił ostatecznie jako abuzywne. Dokonane w sprawie ustalenia wskazywały, że powódka nie mogła mieć pełnej świadomości co do parametrów otrzymanego kredytu. Z treści umowy kredytowej nie wynikało, aby bank był związany jakimikolwiek obiektywnymi parametrami przy ustalaniu kursu waluty obcej, a tym samym kurs ten mógł kształtować w sposób dowolny. Klient banku pozbawiony był wpływu na wysokość swojego zobowiązania, którą w praktyce wyznaczał kurs walutowy arbitralnie ustalany przez pozwanego.

Uznając klauzulę spreadu walutowego za abuzywną i stwierdzając brak możliwości jej zastąpienia uregulowaniami pozaumownymi, Sąd Okręgowy stwierdził, że klauzula indeksacyjna nie może być wykonywana, gdy nie da się ustalić parametrów kursu walutowego. Uznanie klauzuli dotyczącej sposobu ustalenia kursu walutowego za niedozwoloną spowodowało bowiem, że klauzula indeksacyjna nie mogła być stosowana. W związku z tym umowa w zamierzonym przez strony kształcie nie mogła być wykonywana, a próba jej „utrzymania” prowadziłaby do wykreowania stosunku obligacyjnego o istotnie odmiennej treści od przewidzianej przez strony.

W konkluzji Sąd Okręgowy uznał, że zachodzą podstawy do stwierdzenia nieważności umowy kredytu łączącej strony na podstawie art. 58 § 1 k.c. z uwagi na

sprzeczność z art. 353¹ k.c. Zdaniem Sądu drugiej instancji umowa kredytu nie jest umową wzajemną w rozumieniu art. 487 § 2 k.c. przez co nie znajdują do niej zastosowania unormowania art. 496 i 497 k.c.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany bank, zaskarżając go w całości.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj.:

1. art. 353¹ w zw. z art. 58 § 1 k.c. przez błędne zastosowanie i przyjęcie, że pozwany przyznał sobie swobodę w zakresie kształtowania kursu waluty indeksacji we własnych tabelach, uzależniając finalnie wysokość świadczenia kredytobiorcy od uznania banku, co narusza równowagę kontraktową stron, a w konsekwencji prowadzi do sprzeczności umowy z naturą zobowiązania w rozumieniu art. 353¹ k.c., mimo iż mechanizm ten odpowiadał przyjętym zwyczajom w sektorze bankowym, to jest był oparty o rynkowe wskaźniki, czego strona powodowa była świadoma i na co się godziła, a w dacie zawarcia przedmiotowej umowy nie obowiązywały jakiegokolwiek regulacje nakazujące wskazywanie w umowach kredytowych zasad określenia sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut;
2. art. 358 § 1 i 2 k.c. przez jego niezastosowanie, a w konsekwencji wykluczenie możliwości zastąpienia warunku umownego uznanego za nieuczciwy, przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy kredytu oraz wykluczenie możliwości zastosowania mechanizmu przeliczeniowego według innego kursu w miejsce kwestionowanych klauzul przeliczeniowych;
3. art. 385¹ § 4 w zw. z art. art. 385¹ § 2 k.c. przez ich błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że postanowienia umowne zawarte we wzorcu stosowanym przez pozwanego, co do których istnieje możliwość negocjacji przez konsumenta, a konsument mimo tego nie podejmuje próby negocjacji, nie stanowią postanowień umownych indywidualnie uzgodnionych przez przedsiębiorcę z konsumentem;
4. art. 384¹ w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 4 ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b oraz w zw. z art. 109 ust. 2 Prawa

bankowego przez ich niezastosowanie, a w konsekwencji brak przyjęcia, iż zmiana Regulaminu, do którego odsyła umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej w ten sposób, że klauzule indeksacyjne w nim zawarte nie naruszają ani przepisów prawa ani interesów konsumentów, wyklucza możliwość stwierdzenia nieważności umowy w sytuacji, gdy sama umowa nie zawierała postanowień niedozwolonych, lecz wyłącznie zmieniany Regulamin;

5. art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 487 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 Prawa bankowego przez ich niezastosowanie na skutek przyjęcia, że umowa kredytu nie jest umową wzajemną, co skutkowało nieuwzględnieniem podniesionego przez pozwanego zarzutu zatrzymania wypłaconej kwoty kapitału kredytu.

W konkluzji skarżący wniósł o: 1) uchylenie zaskarżonego wyroku w całości, to jest w zakresie w jakim sąd II instancji: (i) oddalił apelację (pkt I sentencji wyroku); (ii) zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 2700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym (pkt II sentencji wyroku), 2) zasądzenie od strony powodowej na rzecz strony pozwanej zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 353¹ w zw. z art. 58 § 1 k.c. Sądy obu instancji słusznie uznały, że klauzula indeksacji zawarta w łączącej strony umowie kredytu jest klauzulą abuzywną w świetle art. 385¹ § 1 k.c. Artykuł 385¹ § 1 zd. 1 k.c. stanowi, że postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, o czym mowa w art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. Natomiast art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, że warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności

z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

Postanowienia podobne do ocenianych w rozpoznawanej sprawie były już wielokrotnie przedmiotem badania Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21). Wyjaśniono, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych. Sąd Okręgowy zasadnie uznał, że klauzula tego rodzaju, zawarta w łączącej strony umowie, ma charakter abuzywny, bowiem kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Takie uregulowanie umowne należy uznać za niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyleń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów.

Także w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej podkreśla się, że mamy do czynienia ze znaczącą nierównowagą kontraktową ze szkodą dla konsumenta w przypadku nałożenia na niego nieograniczonego ryzyka kursowego (zob. np. wyrok z 10 czerwca 2021 r., w sprawach połączonych od C-776/19 do C-782/19). Skutek w postaci ponoszenia nieograniczonego ryzyka kursowego przez kredytobiorcę powoduje znaczną nierówność praw i obowiązków stron ze szkodą dla

konsumenta. Gdyby kredytujący bank zamierzał w wystarczający sposób poinformować kredytobiorcę będącego osobą fizyczną – konsumentem o niebezpieczeństwach wynikających z kredytu powiązanego z kursem waluty obcej, to nie proponowałby w ogóle zawierania takich umów kredytowych, zdając sobie sprawę jako profesjonalista, że umowa taka może zostać łatwo oceniona jako nieuczciwa (zob. wyrok SN z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64). Dla oceny abuzywności postanowień umowy kredytu w świetle art. art. 385¹ § 1 k.c. bez znaczenia jest, czy postanowienia te jednocześnie prowadzą do sprzeczności umowy z naturą stosunku zobowiązaniowego w rozumieniu art. 353¹ k.c. Bez znaczenia jest również to, że wprowadzony do umowy kredytu mechanizm indeksacji odpowiadał, zdaniem skarżącego, przyjętym zwyczajom w sektorze bankowym. Przesłanki określone w art. 385¹ § 1 k.c. dotyczą płaszczyzny praw i obowiązków konsumenta ukształtowanych postanowieniami konkretnej umowy, a nie praw i obowiązków innych osób czy też praktyki w danym obszarze działalności. Istotną przy tym przesłanką uznania postanowień umowy za abuzywne jest brak indywidualnego ich uzgodnienia z konsumentem. Zgodnie z art. 384¹ w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 4 ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b oraz w zw. z art. 109 ust. 2 Prawa bankowego ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie spoczywa na tym, kto się na to powołuje, a więc w rozpoznawanej sprawie na pozwanym. Udowodnienie powyższej okoliczności nie sprowadza się do wykazania, że konsument miał możliwość podjęcia negocjacji. Warunek uzgodnienia, o jakim mowa w art. 385¹ § 1 zd. pierwsze k.c. zostanie spełniony tylko wówczas, gdy zostanie wykazane, że konsument miał rzeczywisty wpływ na treść postanowień kształtujących jego prawa i obowiązki w określony sposób i wyraził na nie zgodę w sposób świadomy i będąc dostatecznie poinformowany o ich możliwych negatywnych konsekwencjach. W tym stanie rzeczy za oczywiście bezzasadny uznał Sąd Najwyższy zarzut naruszenia art. 385¹ § 4 w zw. z art. 385¹ § 2 k.c.

Podnosząc zarzut naruszenia art. 384¹ w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 4 ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b oraz w zw. z art. 109 ust. 2 Prawa

bankowego skarżący wskazuje, że zmiana Regulaminu kredytu hipotecznego stanowiącego załącznik do umowy zawartej pomiędzy stronami wyeliminowała niedozwoloną klauzulę indeksacyjną przez co niedopuszczalne jest uznanie tej umowy za nieważną. Zarzut ten jest oczywiście bezzasadny w świetle reguły wynikającej z art. 385² k.c., a zgodnie z którą punktem odniesienia dla oceny zgodności postanowienia z dobrymi obyczajami jest chwila zawarcia umowy. Późniejsze jej zmiany (w tym również zmiany regulaminu stanowiącego integralną część umowy) nie mają zatem znaczenia dla oceny abuzywności klauzuli indeksacyjnej.

Kwestionowane przez powódkę postanowienia stanowiące klauzule indeksacyjne są abuzywne, co oznacza, że są od początku, z mocy samego prawa dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następnie udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN – zasadę prawną z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Jak wyjaśniono w orzecznictwie, jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki SN: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 4 czerwca 2024 r., II CSKP 149/24).

Wyeliminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi zatem konieczność dokonania oceny czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Uznać jednak należy, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków jest w takim przypadku niemożliwe. Zgodnie z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie niemożliwości ustalenia wiążącego

strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Również we wcześniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za niezwiązaniem umową równoznaczną w skutkach z nieważnością (zob. np. wyrok z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR (wyrok SN z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22); to samo dotyczy kredytu denominowanego kursem CHF (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). Podzielając to zapatrywanie, stwierdzić należy, że Sąd Apelacyjny prawidłowo uznał umowę kredytu za niewiążącą konsumenta.

Stwierdzenie takiej sankcji mieści się w zakresie sankcji, jaką dyrektywa 93/13 przewiduje w związku z wykorzystywaniem przez przedsiębiorcę nieuczciwych postanowień umownych. W tym też kontekście należy rozważać aspekt „utrzymania” (według pozwanego) umowy przez wprowadzenie rozwiązań z innych przepisów, w tym wskazanych przez pozwanego m.in. art. 358 § 2 k.c., art. 69 ust. 3 pr. bank., czy art. 41 pr. weksl.

W wyroku z 6 marca 2019 r. (w sprawie C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach z korzyścią dla przedsiębiorcy. Z kolei w wyroku z 21 grudnia 2016 r. (w sprawie C-154/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA) Trybunał wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy

co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku.

Modyfikacja umowy przez uzupełnienie jej luk byłaby sprzeczna z celem zapobiegania kolejnym naruszeniom, co jest istotą dyrektywy 93/13. Przedsiębiorca, mając świadomość braku sankcji, mógłby w dalszym ciągu stosować nieuczciwe praktyki oraz abuzywne klauzule, bowiem wiedziałby, że jedyną sankcją byłoby zastąpienie niedozwolonych postanowień innymi, co pozostawałoby bez wpływu na skuteczność wadliwego stosunku prawnego. Taki wniosek wynika z ugruntowanego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zgodnie z którym, gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach, takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców przez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal byłiby oni zachęceni do stosowania rzeczonych warunków wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców (zob. np. wyroki: z 14 czerwca 2012 r., w sprawie C-618/10, Banco Español de Crédito SA przeciwko Joaquínowi Calderónowi Caminie; z 30 kwietnia 2014 r., w sprawie C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai; z 26 marca 2019 r., C-70/17, w sprawie Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA).

Reasumując, za bezzasadny uznał Sąd Najwyższy podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 358 § 1 i 2 k.c.

Nie zasługiwał na uwzględnienie także zarzut naruszenia art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 487 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 Prawa bankowego. Argumentacja Sądu Okręgowego w tym zakresie jest wyczerpująca i nie budzi zastrzeżeń. Dodatkowo Sąd Najwyższy w uchwale z 19 czerwca 2024 r. (III CZP 31/23) zajął stanowisko, że prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może

potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony. Podobny pogląd wyrażony został również w innych orzeczeniach Sądu Najwyższego (zob. np. wyrok z 12 września 2024 r., II CSKP 189/24; postanowienia SN: z 23 października 2024 r., I CSK 2510/23; z 25 lipca 2024 r., I CSK 1513/23).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 w zw. z art. 99 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

Jacek Grela

Małgorzata Manowska

Kamil Zaradkiewicz

(M.M.)

[a.]